

DANUŠE KŠICOVÁ

K. D. BALMONT V ČESKÝCH PŘEKLADECH

Ruský básník K. D. Balmont (1867—1942), zařazovaný obvykle ke „starším ruským symbolistům“, vstoupil do ruské literatury počátkem devadesátých let. Po prvním, ještě nezralém Sborníku veršů (Sbornik stichotvorenij, 1890), k němuž se autor později nehlásil, následovaly tři básnické knihy Pod severním nebem (Pod severnym nebom, 1894), V nekonečnosti (V bezbrežnosti, 1896) a Ticho (Tišina, 1898), jež se svou melancholií a beznadějí zapojují svérázně do soudobého proudu ruské dekadence. Balmont se v té době již stal známým básníkem i překladatelem. Kritika, jež se zpočátku k němu stavěla se stejným nepochopením jako k mladému Brjusovovi, začala postupně uznávat básnické kvality jeho verše, především Balmontův smysl pro hudebnost. Koncem století Balmont píše další sbírku Hořící budovy (Gorjaščije zdanija, 1900), jež patří k jeho nejlepším básnickým projevům. Časté zahraniční pobyty, především cyklus přednášek o ruské poezii, který přednesl na jaře r. 1897 v Oxfordu, rozšířily jeho popularitu i na Západě.

V této době se také o Balmonta začíná zajímat český tisk. Zásluhou spisovatelky a překladatelky ze slovanských literatur Pavly Maternové (1858—1923) zahajuje r. 1903 Slovanský přehled svůj pátý ročník stručnou charakteristikou Balmontova života a díla, po níž následuje výběr deseti básní z prvních tří známých Balmontových sbírek.¹ V úvodní črtě překladatelka charakterizuje Balmonta jako jednoho „ze sympatické družiny básníků-pesimistů dědictví Nadsonova“. V této první české antologii je Balmont představen jako básník teskných reflexí, který po strážnících tohoto světa, z nichž nenachází východiska, očekává vykoupení buď v deistioky pojaté symbolice života posmrtného, nebo v panteismu. Dekadentní nálady konce století, typické i pro českou poezii devadesátých let, jsou charakteristické rovněž pro Balmontovy milostné verše, jež sem

¹ Pavla Maternová, *Z nové poezie ruské. Konstantin Dmitrijevič Balmont: Chorý, Otázka, Smrt, Oceán, Ne, nikdo tolik nepřivodil zla, Ach, jenom vědět, V jeskyni, Pozdě, Před úsvitem dítinou vody, Hořící atom letím vpřed...*, Slovanský přehled 5, 1903, 1—6. Za bibliografické údaje uváděné zde i dále vděčím bibliografickému oddělení Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV v Praze.

Maternová zařadila. V posledních dvou básních antologie je již patrný předěl v Balmontově tvorbě, směřující ve svém dalším vývoji k impresionismu astrálního typu. Balmont se na dlouhá léta stává vyznavačem očištného ohně (srov. sbírky *Hořící budovy*, *Pták ohnivák* — *Žar ptíca*, 1907) a slunce, symbolu všepohlcující vášně (*Budme jak slunce* — *Budem kak solnce*, 1903, *Jenom láska* — *Tolko ljubov*, 1903, *Sonety slunce*, *meu a luny* — *Soněty solnca*, *mjoda i luny*, 1917 aj.). Z těchto sbírek čerpá většina dalších českých překladatelů. Kritika však sleduje i politicky odbojnou část Balmontovy biografie a tvorby. Vůbec první zmínka o Balmontovi v českém tisku komentuje jeho vztah k soudobé ruské literatuře — jeho ocenění románů L. N. Tolstého *Vzkříšení a*; především jeho nadšené přijetí díla M. Gorkého.² Balmontovu tvorbu komentuje ve svých ročních přehledech literární produkce ruský dopisovatel Slovanského přehledu A. I. Jacimirskij. V článku *Ruská literatura r. 1905*³ konstatuje s uspokojením, že i „bůh ruských modernistů“ Balmont začal opěvovat politickou svobodu a vyzývat k boji. — Balmont byl nucen r. 1905 emigrovat a jeho *Pisně mstitele* (*Pesni mstitělja*, Paříž 1907) byly v Rusku zakázány. Na rozdíl od jeho ostatní lyriky, hluboce prožité a mistrovsky ztvárněné, jsou to však verše plné otřelých klišé. Tento rozpor komentoval ústy svých korespondentů i český tisk.⁴ Názory ruské kritiky tak pronikaly do českého prostředí zcela bezprostředně a do značné míry formovaly české pojetí Balmontovy tvorby. Tak např. z komentáře Jacimirského o knize fejetonů K. Čukovského od Čechova do našich dní, dotýkající se i tvorby Balmontovy,⁵ vyplývá, že Jacimirskij pokládá Balmonta za básníka místné formy, avšak malé myšlenkové hloubky. Objektivnější analýzu Balmontovy tvorby obsahují dva články z desátých let. W. R. Wegnerowicz a K. R. Handzel⁶ v nich obdobně charakterizují evoluci Balmontovy tvorby od teskných nálad jeho mládí k impresionisticky impulsivní oslavě života, světla a slunce. Jeho *Pisně mstitele* pokládají za nevelkou epizodu, po níž následuje zaujetí folklórem a opět dionyzovské opěvování života. Oceňují Balmonta jako mistra tónů a jejich modulaci, vyslovují však pochybnosti, že by dovedl zapalovat lidská srdce.

Tehdejší český tisk komentuje i události, které se Balmonta osobně dotýkaly. Píše o návrhu pravoslavného biskupa v Saratově, aby byl Balmont spolu s jinými ruskými básníky — Merežkovským, Andrejevem, Maminem, Gorkým, Arcybaševem aj. — exkomunikován z pravoslavné církve, neboť ve svých spisech holduje duchu pohanskému.⁷ Upozorňuje na Balmontův příjezd do Ruska r. 1913 po osmileté emigraci⁸ a na jeho opětný odjezd počátkem r. 1914.⁹ R. 1914 oznamuje, že byl prohlášen za

² Bořivoj Prusík, *Dekadent K. Balmont* [...]. Česká revue 1900–1901, 1, 126–127.

³ A. I. Jacimirskij, *Ruská literatura r. 1905*. Slovanský přehled 8, 1906–1907, 293–299.

⁴ *Novyj, Z Petrohradu*. Slovanský přehled 9, 1906–1907, 121–124.

⁵ A. I. Jacimirskij, *Ruská literatura v r. 1907*. Slovanský přehled 10, 1907 až 1908, 337–349.

⁶ W. R. Wegnerowicz, K. D. Balmont. Přehled 9. 1910–1911, 855–856. K. R. Handzel, *Z ruského básnictví moderního*. Národní politika 32, 1914, 61, 1–2.

⁷ Osvěta lidu 15, 1910, 122, 4.

⁸ Hlídko 30, 1913, 3, 395.

⁹ Josef Peříšek, *Z ruských dnů*. Právo lidu 23, 1914, 33, 1–2.

„krále ruských básníků“,¹⁰ a poté že vydal studii o polském básníkovi J. Słowackém.¹¹ Po únorovém převratu r. 1917, který Balmont vřele uvítal, oznamují několikere české noviny, že Balmont napsal slova k nové ruské hymně, zhudebněné Grečaninovem.¹²

Balmontův věhlas se v Rusku udržoval v širokých čtenářských vrstvách ještě dlouho po onom slavném desetiletí jeho tvůrčí dráhy v letech 1895 až 1904, kdy jeho tvorba působila přímo magicky. Teprve r. 1918 se při moskevské volbě „krále ruských básníků“ dostal až na třetí místo po Igorovi Severjaninovi a Majakovském.¹³ Proto byly také české překlady z Balmontova díla označovány až do první světové války titulky Z nové či Ze současné poezie ruské. Balmonta tehdy překládali neobyčejně erudovaní a citliví básníci — Petr Kříčka a Josef Pelíšek — kterým se jej podařilo v této době u nás vystihnout nejlépe.

Petr Kříčka (1884—1949) začal Balmonta překládat — vedle jiných ruských symbolistů, Brjusova, Bělého, Bunina aj. — bezprostředně po svém návratu z Ruska, kde působil v letech 1907—1908 jako učitel cizích řečí. Již r. 1909 se v Novině objevil cyklus šesti Balmontových básní v jeho tlumočení. K nim pak postupně přibýly další Kříčkovy překlady, otiskované r. 1910 v Moderní revui a v letech 1911 a 1913 v Lumíru.¹⁴ Tři z nich byly přetištěny s nepatrnými úpravami po Balmontově návštěvě Prahy r. 1927. Báseň Albatros zřejmě překládal v té době znovu¹⁵ — obě verze jsou totiž zcela rozdílné. Kříčku k tomu patrně vedla snaha dosáhnout větší rytmické shody s originálem, psaným pětistopým anapestem, v češtině těžce realizovatelným. V první redakci Kříčka volil běžný způsob převodu této stopy do češtiny — nestopový jamb. Ve druhé redakci se pokusil o nápodobu anapestu za cenu volnějšího překladu, jenž zní, zvláště v začátečních verších, velmi lermontovsky:

(Чешская поэзия XX века, 20—30-е годы. Москва, 1973, 42.

«Над пустыней ночью морей альбатрос одинокий,
Разрезая ударами крыльев соленый туман»¹⁶

xx-xx-xx-xx-xx-x
-xx-xx-xx-xx-xx

I. redakce z r. 1910:

„Nad nočních moří pustinou albatros sám a sám xx-x-xx-xx-x-
úderý křídel zřívaje mhu slanou k výši spěl,“ -xx-x-xx-x-x-x-

¹⁰ Hlídkka 31, 1914, 3, 328.

¹¹ Právo lidu 25, 1916, 37, 2, příloha 2.

¹² Dělnické listy (Viedeň) 28, 1917, 165, 5. Nová doba 23, 1917, 204, 3. Ostravský deník 17, 1917, 366, 2. Venkov 12, 1917, 170, 3—4. Kladenská svoboda 5. 1918, 57, 4 otiskla anonymní překlad hymny *Žij věčně, nové velké Rusko*.

¹³ Владимир Орлов, Бальмонт. Жизнь и поэзия. In: К. Д. Бальмонт. Стихотворения, Советский писатель, Ленинград 1969, 11—12.

¹⁴ Z nové ruské lyriky. Konstantin Dmitrijevič Balmont, přel. Petr Kříčka: Zrození pramene, Pruh světla, Snivý večer, Hadí oko, Jest krása nejvyšší, Pokojný přístav. Novina 3, 1909, 522. Z nové poezie ruské, K. Balmont, Albatros. Moderní revue 22, 1910, 275. Zlatá hvězda. Tamtéž, 320. Z nové poezie ruské, K. Balmont, Sbohem. Lumír 39, 1911, 125. Z nové poezie ruské, K. Balmont: Nad moře přibojem, Co jest slyšeti v horách? Lumír 41, 1913, 161.

¹⁵ Co jest slyšeti na horách? Národní osvobození 4, 1927, 217, lit. příl. Hodina 32, 1. Z básní K. D. Balmonta, Albatros, Zlatá hvězda, Nad moře přibojem. Tamtéž, 196, Hodina 29, 1.

¹⁶ К. Д. Бальмонт. Стихотворения, 199.

II. redakce z r. 1927:

„Brázdě mlžiny úderý perutí, nad mořem pustým -x-xx-xx-xx-xx-x
sivý albatros prostorem širým a bezedným spěl“ x-xx-xx-xx-xx-

Dohnalův poznatek, že Kříčku Balmont přitahoval kolem r. 1910 svým duchovním naladěním, blízkým jeho tehdejší skepsi, později že jej však již nepřekládal, proto neplatí absolutně.¹⁷ Za Balmontovy návštěvy Prahy v polovině r. 1927 byl Kříčka přítomen jeho přednášce v pražském Penklubu a spolu s Otokarem Fischerem jej zdravil svými překlady jeho veršů.¹⁸ Kříčku k Balmontovi přitahovala zřejmě především hudebnost jeho veršů, jež byla blízká i jeho vlastnímu básnickému naturelu. Tuto stránku Balmontovy tvorby se Kříčkovi podařilo vystihnout nejlépe. Je to zřejmé z toho, jak s touž bravurou jako Balmont dodržuje vnitřní rytmy i vzestupný rytmus obou poloveršů tam, kde je to tak funkční, jako v básni Zrození pramene (Zarožděníje ručja). Srov. úryvek z druhé sloky:

«Как прозрачный кристал, как сверкающий луч,
Переменчивый ключ меж камней трепетал,
На границе блистал, и красив, и певуч,
Жаждой жизни могуч, он от счастья рыдал.»¹⁹

„Šťelou ohnivou plál, jako krystalu třpyt
hravý pramének skryt, chvěl se v náručí skal,
v slunci jiskřil a hrál, silen toužením žít,
vlastní nádherou zpít v štěstí přívalu štkal.“²⁰

Josef Pelíšek (1889—1969) překládal Balmonta na rozdíl od P. Kříčky ve dvou časových údobích — v rozmezí dvanácti let. První cyklus šesti překladů otiskl r. 1913 Květy, dalších sedm básní přinesl r. 1925 Slovanský přehled. Verše otištěné v Květech tematicky navazují na překlady Kříčkovy. Obsahují rovněž lyriku přírodní a reflexivní, které ostatně u Balmonta tvoří nedílný celek. Vedle básní plných stesku a splínu, které se vždy znovu u Balmonta vynořují jako nezbytný kontrapunkt jeho optimismu, zařadil sem i verše plné vitalistického opojení včetně jedné z Balmontových nejslavnějších básní oslavujících slunce V svět tento přišel jsem, bych spatřil Slunce.²¹ Cyklus z poloviny dvacátých let, uvo-

¹⁷ Josef Dohnal, *Překladatel a básník. Petr Kříčka a české i cizí překlady z Puškina*, ČSAV, Praha 1970, 55—56. Skutečnost, že Kříčka později místo Balmonta překládá téměř výhradně Brjusova a Bunina, Dohnal vysvětluje tím, že Kříčkovi byl vzdálen Balmontův egocentrismus. Dokládá to nedatovaným a blíže neurčeným citátem z Kříčkova archivu.

¹⁸ Na závěr večera recitoval v ruštině Balmontovova *Albatrose*. Srov. Kp, *Balmont mezi námi*, Národní osvobození 4, 1927, 165, 4. S jeho písňovou úpravou Balmonta seznámil její autor, Kříčkův bratr Jaroslav (1882—1969), jenž si text sám přebásnil. Srov. Jaroslav Kříčka, *O severních nocích*, Lidová demokracie 20, 1964, 35, 5.

¹⁹ К. Д. Бальмонт, *Солнечная пряжа*. Изборник. 1890—1918, Москва 1921, 88.

²⁰ *Z nové ruské lyriky*, Novina 3, 1909, 552.

²¹ К. Д. Балмонт, *Ze současné poezie ruské*. Přel. Josef Pelíšek, *Já snem jsem zachycoval...*, *V svět tento přišel jsem...*, *Děšť, Ani hlásku, U moře v noci, Duševním bratrům*. Květy 71, 1913, 2, 1—4.

zený stručnou poznámkou o autorovi,²² čerpá vesměs z Balmontových sbírek poválečných, reagujících na hrůzy občanské války a utrpení bouřlivých porevolučních let.²³ Zařadil sem však i verše věnované ústředním tématům Balmontovy poezie — ohni a slunci. Porovnáme-li oba cykly z hlediska překladatelského, musíme konstatovat, že Pelíšek zdařileji překládal ve svém mládí. Jeho překladatelská poznámka v Slovánském přehledu, že usiloval především o věrnost obsahovou a výrazovou, a proto vždy nezachovává původní metrum, nic nemění na skutečnosti, že právě snaha o dodržování formálních kvalit originálu ho vedla často k užívání rýmových a rytmických výplní, jejichž vyumělkovanost mnohdy nepříjemně kontrastuje s prostotou originálu. V úvodu Pelíšek hodnotí Balmonta jako typického představitele poezie počátku století, který kultivoval především hudební stránku ruského verše. Konstatuje však, že jeho básnické dílo je již v současné době zatlačeno do pozadí novými talenty zcela jiného zaměření. To je soud pro české hodnocení Balmonta ve dvacátých letech příznačný. Většina kritiků tohoto období oceňuje především ranou fázi jeho tvorby, i když přináší informace rovněž o jeho životě a díle poválečném. Kromě časopiseckých článků, které jsou ostatně často průpravou k pracím syntetického charakteru, vychází počátkem dvacátých let několik monografií, kde je v kontextu moderní ruské literatury věnována pozornost i Balmontovi. Poměrně objektivní informace a hodnocení obsahují práce N. Melnikové-Papouškové, pozdějšího Balmontova přítele Františka Kubky a francouzského spisovatele Vladimíra Poznara. Někdejší pilný pozitivistický informátor, autor překladu Skabičevského Historie literatury ruské 19. stol., Augustin Vrzal²⁴ vydal i nyní Přehledné dějiny nové literatury ruské a útlý výňatek z citované práce i z příspěvků v Hlídce Ruská literatura v 20. století (obojí v Brně 1926). Ve zkrácené verzi uvádí jen několik údajů o Balmontových pracích vydaných po odjezdu z vlasti ve Francii. Úzce moralistní stanovisko, pro katolického kněze Vrzala příznačné, projevilo se zato velmi markantně v jeho Přehledných dějinách. U Balmonta nachází „všechny výstřednosti modernismu“ (str. 205), které odsuzuje, stejně jako tvorbu Baudelairovu, Ibsenovu či Wildeovu. Za nejzdařilejší pokládá jeho básně chvilkových nálad. V tomto směru se shoduje většina posuzovatelů Balmontova díla. Naděžda Melniková-Papoušková²⁵ v tom spatřuje i důvod, proč tak snadno podléhal dobovým náladám a politické situaci. Při analýze sbírky Gamajun Balmonta hodnotí jako básníka, který má ještě co říci.²⁶ S upřímnou sympatií píše o Balmontovi František Kubka v knize Básníci revolučního

²² *Ze slovanské poezie, K. D. Balmont. Přel. Josef Pelíšek, Raněný, Jarní volání, Krupěj, Kaljan, Hranice, Slovo o záhubě, Sloupy zákona.* Slovánský přehled 17, 1925, 416—420.

²³ Dvě z nich (*Marevo, 1922, a Pesňa rabočego molota, 1922*) uvádí jako pramen.

²⁴ A. G. Stín (vl. jm. Augustin Vrzal, 1864—1930), *Historie literatury ruské 19. stol., Velké Meziříčí 1893.*

²⁵ Naděžda Melniková-Papoušková (1891), *Studie z moderní ruské literatury*, Minařík, Praha 1920, 73—76. Totéž srov. *Staří ruští modernisté.* Cesta 2, 1920, 32, 628—629, 33, 649—650.

²⁶ Táž, *Básníci různých škol.* Čas (več. vyd.) 31, 1921, 142, 1.

Ruska.²⁷ Vzpomíná moskevských oslav třicátého výročí Balmontovy básnické tvorby r. 1920, jež se konaly v Paláci umění, i faktu, že brzy poté básník odjel do Paříže. Kubka se však mylí, když tvrdí, že zde Balmont našel svůj duševní domov. Z Balmontových črt, jež vešly do sborníku *Kde je můj dům* (Gdě moj dom, 1928),²⁸ je zřejmé, že blíže byla pravdě Papoušková, která postřehla v Balmontově tvorbě silně patriotické citění, nabývající všeslovanského charakteru.²⁹ Z básnické tvorby dvacátých let hodnotí oba jeho sbírku *Prízrak* (Marevo, 1922), v níž se Kubkovi líbí „tiché písně verlainovské zkratky“ (s. 10). Několik zmínek o Balmontovi obsahuje také sborník črt Josefa Hostovského *Tragika v životě a díle ruských spisovatelů* (Pardubice 1925). Většina novinových článků z druhé poloviny dvacátých let se soustřeďuje na Balmontovy překlady z české literatury a na aktuální problematiku spjatou s jeho návštěvou Prahy v druhé polovině června r. 1927.³⁰ Komplexní hodnocení Balmontovy tvorby v rámci čtyřicetiletého vývoje ruské a sovětské literatury nalezneme až v díle Vladimíra Poznera *Moderní ruská literatura*, přeloženém pohotově Věrou Szathmáryovou-Vlčkovou.³¹ Jeho hodnocení Balmonta se v podstatě neliší od předchozích soudů. Pozner Balmonta řadí do údobí předsymbolistického a oceňuje především jeho impresionistickou tvorbu konce 19. a začátku 20. století. K pozdějším pracím se staví značně kriticky, ne zcela spravedlivě je pokládá za „kopie z kopií“. Stejně paušálně zní i jeho odsouzení Balmontových překladů, na němž se ještě projevují rezidua požadavků školy věrného překladu. Podobně jako Pozner hodnotí Balmonta u příležitosti jeho sedmdesátin i Karel Krejčí.³² Balmont se tak dostal do téže pozice jako na konci své básnické dráhy náš Jaroslav Vrchlický. V nesmírném množství jeho produkce zanikalo i to, co bylo básnicky nosné. A do této doby, stejně skeptické k někdejší básnickým objevům začátku století jako k tehdejšímu projevům výtvarným, především k secesi, již je Balmont tak blízký, přišel první český knižní překlad Balmontových veršů. Vydala jej Česká akademie věd r. 1935 v tlumočení nepřiliš významného brněnského básníka Jaroslava Vyplela (1890—1969).³³ Úvodem jej opatřil profesor brněnské filozofické fakulty V. S. Vilinskij. Na rozdíl od svých předchůdců upozorňuje na začlenění Balmontovy poezie do dobového kontextu, který je natolik markantní, že každému někoho připomíná: Čechu Vrchlického,

²⁷ František Kubka (1894—1969), *Básníci revolučního Ruska*. Lid. kn. Aventina, Praha 1924, 9—10. Částečně otištěno v ruském čísle *Cesty* 6, 1924, 29—30, 413 až 440, usp. F. Kubka a Miroslav Rutte. Kubka sem zařadil mimo překlady z jiných básníků své tlumočení Balmontovy básně *Nesklídl jsem letos* (414) a závěrečnou charakteristiku *Nejmladší písemnictví ruské* (436—439). O Balmontovi jen stručně konstatuje, že se k revoluci staví odmítavě.

²⁸ Tři z črt přeložil Antonín Kuř z pod týmž názvem (Praha 1927).

²⁹ N. Melniková-Papoušková, *Básníci různých škol*.

³⁰ Srov. D. Kšicová, *Balmontovy překlady Jaroslava Vrchlického*. *Slavia* 47, 1978, 4, 411—418. Táž, K. D. Balmont a česká poezie. *SPFFBU D* 28, 1981, 39—52. Táž, *Balmontovy překlady z české poezie* (v tisku).

³¹ Vladimír Pozner (1905), *Moderní ruská literatura (1885—1932)* J. Laichter, Praha 1932, 48—54. (V orig. *Panorama de la littérature russe contemporaine*, Paris 1929.)

³² Kí, *Konstantin D. Balmont sedmdesátkem*, *Lidové noviny* 45, 1937, 297, 9.

³³ K. D. Balmont, *Z básnického díla*. S básníkovým souhlasem, přel. Jaroslav Vyplel, ČAV, Praha 1935, *Sborník světové poezie*, sv. 170.

Francouzi d'Heredia, Rusům všechny ty, kteří z něho vyšli a pak se dali svou vlastní cestou. Vidí v tom důkaz, že Balmont přes všechno zdůrazňování svého já nakonec zcela splynul se svou dobou. Balmontovo sepětí s českou poezií je naznačeno i kompozicí sborníku, který je uveden verši věnovanými Otokaru Březinovi a Jaroslavu Vrchlickému. Do sedmdesáti sedmi básní je zahrnuto osm textů dosud neotiskřených (včetně veršů věnovaných českým básníkům), ostatní čerpají prakticky z celého Balmontova předrevolučního díla, včetně prvního Sborníku veršů. Kniha je opatřena bibliografií Balmontovy tvorby, přehledem jeho překladů, soupisem překladatelů jeho děl ze čtrnácti jazyků i nejdůležitější sekundární literaturou. Po této stránce tedy výbor splnil požadavky edice, do níž byl zařazen. Balmonta překládali ve dvacátých letech mnozí autoři: kromě Josefa Pelíška Fr. Kubka, Otokar Fischer, Jan Říha, Otto F. Babler, František Tichý, Antonín Kurz, J. Vašica, J. K. Bartuška, V. A. Jung aj.³⁴ Kromě tří básní přeložených začátkem dvacátých let Otokarem Fischerelem však žádné z těchto tlumočení nepřesahuje dobový průměr. Sám Vypllel své překlady otiskoval časopisecky rovněž od začátku dvacátých let.³⁵ Jeho výboru tedy předcházela jak překladatelská praxe, tak redakční prověrka. A přece výsledek není úměrný těmto předpokladům. Balmontovi se v podání Vypllelově vymstila skutečnost, že do českého povědomí vešel díky svým překladům z Vrchlického jako autor jeho generace. Došlo tak ke zcela paradoxní situaci. Zatímco Balmont objevoval Vrchlického takového, jak ho znají a oceňují Poláci, tj. jako předchůdce a součást české moderny, Vypllel svou lexikou, zastaralými poetismy, licencemi lumírovské školy, otrělými rýmy, rýmovými a rytmickými výplněmi aj. Balmonta posouvá o generaci zpět. Tak to také charakterizoval jeden z kritiků jeho výboru, který poznamenává, že takový výbor by se snad hodil do bibliotéky fondu Zeyerova, že však k dnešním básnickým zápasům nemá co říci.³⁶ Soudobá kritika měla výhrady k chaotickému uspořádání sbírky i k samému překladatelskému stylu.³⁷ Několik vcelku kladných recenzí³⁸ nic nemění na skutečnosti, že Vypllelův výbor působil již na své současníky jako zastaralý. Někteří z toho vinili samého básníka (V. Hrbek, Jos. Hora), dobrý znalec ruské literatury Julius Heidenreich však právem volal po překladateli kongeniálním, který by Balmonta dovedl uvést v jeho pravé podobě. Toho se však české literatuře dostalo až

³⁴ Srov. např. K. D. Balmont, *Rákosí*, přel. Antonín Kurz pro čl. *Starší ruští modernisté*. Topičův sborník 8, 1920–1921, 321. Přetištěno beze změny s básněmi: *Já na svět přišel, Chci býtí držím, Přijímání noci, Zákon bytí, Leonardo da Vinci* v jeho sborníku *Kytice starší i novější ruské poezie*, Plamja, Praha 1925, 35–40. Otokar Fischer, *Sbohem, Duše se loučí s tělem, Modlitba*. Národní osvobození 4, 1927, 168. 1. Podrobněji viz bibliografické oddělení Ústavu pro českou a světovou literaturu v Praze.

³⁵ Např. *Z nové poezie ruské, Noc jde*. Venkov 17, 1922, 146. *Z ruské poezie, Zákon jsoucnosti*. Cesta 5, 1923, 14–15, 192. *Stupínek lásky*, Literární kruh 2, 1934, 4. *Oběť večerní* aj. tamtéž, 94, 119.

³⁶ V. Hrbek, *Poznámky o nových básnických překladech*. Lumír 62, 1935, 305–306.

³⁷ J. Hch. [Julius Heidenreich-Dolanský], *Český výbor z Balmonta*. Lidové noviny 44, 1936, 41, 9.

³⁸ A. F. [Antonín Frinta], *K. D. Balmont, Z básnického díla*. Slovanský přehled 27, 1935, 394. M., *Výbor z díla K. Balmonta*. Moravskoslezský deník 36, 1935, 158, 6. jh [Josef Hora], *Knihy slovanské poezie*, České slovo 28, 1936, 22, 14.

mnohem později — za celých čtyřicet let — v útlém výboru Hany Vrbové z Balmontových Sonetů slunce, medu a luny (Praha 1976).

Po druhé světové válce se z Balmonta překládalo velmi málo.³⁹ Zdálo se, že někdejší zahraniční člen České akademie,⁴⁰ který žil v posledních letech v bídě, takže se kvůli němu pořádaly sbírky,⁴¹ upadl po smrti zcela do zapomnutí. Několik zmínek v českém tisku vyvolalo až stoleté výročí jeho narození, kdy se o Balmonta začal zajímat i odborný tisk.⁴² V též roce bylo do antologie Kolo inspirace (Svět sovětů 1967), uspořádané Václavem Daňkem a Hanou Vrbovou, zařazeno jedenáct Balmontových básní vesměs z jeho poválečných sbírek.⁴³ Vybrané ukázky, citlivě přeložené Hanou Vrbovou, ukazují, že Balmontův talent v této době nabývá nové dimenze, prohloubené bolestí nad ztrátou domova a steskem po vzdálené vlasti. Jedna z těchto básní, Dělník básníkovi, byla v též roce zařazena do antologie Literárních novin k Říjnové revoluci.⁴⁴ To byl počátek zájmu Hany Vrbové o Balmonta, který posléze vyvrcholil citovaným výborem. Její útlá knížka, obsahující jednadevadesát sonetů, provázených završenou studií Zdeňka Mathausera,⁴⁵ znamená objev Balmonta jako moderního básníka, který má co říci i současnému čtenáři. Svědčí o tom rovněž antologie ruského symbolismu Zlato v azuru (Odeon 1980), do níž Jiří Honzík zařadil pět dalších básní v překladu Hany Vrbové a poněkud upravený přetisk básně Snopy ze Sonetů slunce, medu a luny.⁴⁶ Jsou to básnická

³⁹ Jen Jiří Vilímovský přel. *Bez hořkých výčitek se vzdala, Národní osvobození* 18, 1947, 111, 3.

⁴⁰ Dópisujícím členem ČA byl zvolen v r. 1930. Srov. Ant. (A. Frinta), *Slovanšti členové Akademie české a bulharské*, Slovanský přehled 22, 1930, 785. Balmontův děkovaný dopis otiskly 30. 11. 1930 *Národní osvobození a Reforma*.

⁴¹ *Básník Balmont v bídě*. Moravskoslezský deník 37, 1936, 44, 4. *České slovo* 28, 1936, 37, 7.

⁴² Krátkou zprávu přinesly Literární noviny 16, 1967, 24, 10. O Balmontových kontaktech s českými básníky srov. Вадим Моркович, *Бальмонтские страницы. Ceskoslovenská rusistika* 12, 1967, 29–34. Milena Vinařová, *Dopisy Konstantina Balmonta J. S. Macharovi z let 1933–1934*. Literární archiv 7, 1972, 95–114.

⁴³ V přehledu materiálů, z nichž byly pořizovány překlady, uvádějí vydavatelé u Balmonta sbírky *Морево, Франко-русская печать, Париж 1922; Песня рабочего молота, Гос. изд., Москва 1922; Сонеты солнца, меда и луны, С. Ефрон, Берлин 1920* (2. vyd. I. vyd. je z r. 1917); *Светлый час, И. Поголякий, Париж 1921*.

Antologie obsahuje tyto Balmontovy básně: *Benjamínek, Cesta ke grálu milosti, Dělník básníkovi, Jarní výzva, Kapky, Na konci země, Němota, Plameny, Rákosy, Vyhnanství, Zvěstování*. Zd. Mathauser v doslovu *Zlatý věk ruské poezie* oceňuje v Balmontově poezii především její impresionistický charakter.

⁴⁴ Literární noviny 16, 1967, 44, 7.

⁴⁵ *Konstantin Balmont, Sonety slunce, medu a luny*. Přel. Hana Vrbová, Mladá fronta, Praha 1976. Výbor obsahuje asi třetinu Balmontovy sbírky. Jak konstatuje Mathauser ve svém doslovu, vybrala H. Vrbová do své antologie tu nejlepší část Balmontovy sbírky, v níž vynikly základní kvality Balmontovy poezie — hu-debnost a formální vytišbenost, jíž Balmont podle Mathausera nejvíce přispěl k vývoji ruského básnictví začátku 20. stol. Z *Kola inspirace* byly převzaty překlady básní *Benjamínek* a *Cesta ke grálu milosti*.

⁴⁶ *Zlato v azuru* má podtitul *Lyrika ruského symbolismu*. Je opatřen úvodní studií J. Honzíkova *Poezie ticha bouře*, medallóny všech zařazených básníků a časovým přehledem vývoje ruského symbolismu. V Balmontově tvorbě Honzík oceňuje tradičně nejvýše především díla z počátku 20. stol. Cyklus básní *Krásnější než Egypt, Stejně chýše, Nesmrtelné lásky, Snopy, Na konci země, Jarní výzva* vrcholí básní plnou očekávání společenských změn po únorové revoluci r. 1917.

vyznání z lásky k rodné zemi, kterou Balmont vidí v její drsné kráse, bohatství i bídě. I tentokrát H. Vrbová spíše přebásňuje než překládá — chápe báseň jako celek a usiluje o jeho hloubkové překódování. Doufejme však, že ani to nebude poslední slovo. Balmont by si skutečně zasloužil samostatný obsáhlý výbor z toho nejlepšího, co napsal. Překlady H. Vrbové, jež jsou významným tvůrčím činem, jsou dokladem, že by toho naše moderní překladatelství bylo schopno.

K. D. БАЛЬМОНТ В ЧЕШСКИХ ПЕРЕВОДАХ

В начале 20-го века чешские переводчики и публицисты обратили свое внимание на творчество Бальмонта в период его возрастающей литературной славы. Первый цикл его стихотворений был напечатан в 1903 г. в журнале «Словански пржеглед» в переводе Павлы Матерновой. Лучшими переводчиками периода до первой мировой войны были Петр Кржичка и Иозеф Пелишек, бальмонтовские переводы которого были лучшими в ранний, чем в зрелый период творчества переводчика. В двадцатые годы Бальмонт оценивается современной критикой, публицистикой и историей литературы, однако, в это время он уже считается автором, отжившим свой век. Рост интереса чешской публицистики к Бальмонту связан с его посещением Праги в 1927 г.; тогда он оценивается прежде всего как переводчик чешской поэзии. В двадцатые и тридцатые годы лирику Бальмонта переводят многие чешские авторы. Однако, за исключением трех стихотворений в переводе известного переводчика Отожара Фишера, их работы не выходили за рамки посредственности. На том же уровне остался первый сборник Бальмонта, изданный Чехословацкой академией наук в 1935 г. Довольно устаревший язык переводов Ярослава Выплела, заимствованный из поэтики Ярослава Врхлицкого, не соответствовал уровню чешской поэзии межвоенного периода. Желание тогдашней критики создать адекватные оригиналу переводы Бальмонта осуществила лишь спустя сорок лет Гана Врбова своим переводом сборника стихотворений Бальмонта «Сонеты солнца, меда и луны» (Прага 1976 г.). Ей впервые удалось открыть все качества бальмонтовского стиха и тем самым доказать, что не бесполезно было бы издать избранные стихотворения Бальмонта в большем объеме, так как лучшая часть его наследия близка и современному чешскому читателю.

